Papur gwybodaeth cyn y ddadl yng nghyfarfod llawn Senedd Cymru ar absenoldebau disgyblion ddydd Mercher 8 Chwefror 2023

Pwyntiau allweddol

- Mae cydberthynas sylweddol rhwng dysgwyr difreintiedig ac agored i niwed sy'n fwy tebygol o fod â hanes gwael o bresenoldeb a mynychder anghenion lleferydd, iaith a chyfathrebu. Croesawn y ffaith y cyfeirir at y mater hwn o fewn adroddiad y pwyllgor.

- Croesawn ymrwymiad Llywodraeth Cymru i adolygu'r canllawiau ar bresenoldeb, gwaharddiadau ac ymddygiad a rydym yn falch i fod wedi bod yn rhan o drafodaethau cynnar am y dogfennau hyn.

- O gofio am y dystiolaeth gref fod plant a phobl ifanc sydd yn fwy tebyg o fod â hanes gwaelach o absenoldeb hefyd yn fwy tebygol i fod ag anghenion lleferydd, iaith a chyfathrebu, **mae angen sicrhau fod y gweithlu addysg ehangach yn gwybod am yr anghenion hynny ac y gall y gweithlu adnabod a chefnogi anghenion plant a phobl ifanc yn y maes hwn.**

Cefndir ar y berthynas rhwng SLCN ac absenoldeb 0cyson

Yn adroddiad Llywodraeth Cymru 'Adolygiad presenoldeb: goblygiadau'r pandemig COVID-19 ar bresenoldeb mewn ysgolion' (2022), tynnodd yr awduron sylw at nifer o resymau oedd yn bodoli eisoes ar gyfer absenoldeb a waethygwyd gan COVID. Roedd hyn yn cynnwys:

- tlodi, anfantais a dysgwyr sy'n gymwys am brydau ysgol am ddim,
- anghenion arbennig ac anghenion dysgu ychwanegol a
- phryder a iechyd meddwl a llesiant a materion ymddieithriad.

Mae tystiolaeth sylweddol i awgrymu fod mwy o debygrwydd o anghenion lleferydd, iaith a chyfathrebu yn y grwpiau hyn o ddysgwyr agored i niwed, fel yr ymchwilir ymhellach isod.

Tlodi ac anfantais cymdeithasol

Mae sgiliau iaith cynnar da yn ganolog i allu plentyn i gyflawni eu potensial addysgol a gwella eu cyfleoedd bywyd. Dengys ymchwil fod cydberthynas gref fodd bynnag rhwng tlodi ac oedi iaith. Mae

astudiaethau o boblogaethau cyfan yn dangos graddiant cymdeithasol clir ar gyfer datblygu iaith, gyda phlant o'r grwpiau mwyaf difreintiedig yn fwy tebygol o fod â sgiliau iaith gwannach na'r rhai o grwpiau mwy breintiedig (Law, 2013). Gall dros **50%** o blant mewn ardaloedd gydag amddifadedd cymdeithasol ddechrau'r ysgol gyda sgiliau cyfyngedig mewn iaith, lleferydd a chyfathrebu **(Locke et al, 2002).**

Dywedodd ymateb Comisiynydd Plant Cymru i'r ymholiad y dylai gweithredu i atal a mynd i'r afael â thlodi plant fod yn ysgogydd allweddol i ostwng absenoldeb o'r ysgol (2022). **Mae'n hanfodol y caiff adnabod a chefnogaeth ar gyfer anghenion iaith, lleferydd a chyfathrebu ei ystyried yn rhan o'r jig-so wrth ystyried ymatebion i absenoliaeth cyson a gyfer y grŵp hwn o ddysgwyr.**

Anghenion dysgu ychwanegol

Fel gyda dysgwyr eraill, dengys Llywodraeth Cymru fod presenoldeb dysgwyr gydag anghenion dysgu ychwanegol wedi gostwng drwyddi draw (Llywodraeth Cymru, 2022). Mae anghenion lleferydd, cyfathrebu ac iaith gan 30% o blant yng Nghymru sydd ag anghenion dysgu ychwanegol. SLCN yw'r math mwyaf cyffredin o angen dysgu ychwanegol yng Nghymru. **Mae'n hanfodol fod dynodi a chefnogaeth ar gyfer SLCN yn cael blaenoriaeth wrth ddatblygu ymatebion polisi i absenoliaeth cyson ar gyfer y grŵp hwn o ddysgwyr.**

Pryder, iechyd meddwl a llesiant a materion ymddieithrio

Nododd Llywodraeth Cymru ar bresenoldeb 'Mae patrymau presenoldeb gwael ar gyfer myfyrwyr cyn y pandemig yn aml yn gysylltiedig ag amrywiaeth o faterion gorbryder, iechyd meddwl a lles' (Llywodraeth Cymru, 2022). Canfu ymchwil fod gan lawer o blant a phobl ifanc sydd ag anghenion iechyd meddwl hefyd SLCN ac anawsterau rhyngweithio. Yn aml nid oedd y rhain wedi eu hadnabod yn flaenorol:

- Mae plant gydag anhwylder iechyd meddwl **bum gwaith** yn fwy tebygol o gael problemau gyda lleferydd ac iaith (NHS Digital, 2018).[3]
- Mae gan **81%** o blant gydag anghenion cymdeithasol, emosiynol a iechyd meddwl ddiffygion iaith sylweddol heb eu dynodi (Hollo et al, 2014).[4]

Mae'r dystiolaeth gadarn hon yn awgrymu y dylid ystyried mynychder yng nghyswllt absenoldeb cyson o fewn y grŵp hwn o ddysgwyr.

Beth sydd angen iddo ddigwydd

Fel y dangosir uchod, mae plant a phob ifanc sy'n fwy tebygol o fod â hanesion gwaelach o bresenoldeb hefyd yn fwy tebygol o fod ag anghenion lleferydd, cyfathrebu ac iaith. Mae'n gadarnhaol ein bod yn cymryd rhan mewn trafodaethau gyda Llywodraeth Cymru am ganllawiau gwahardd, ymddygiad a phresenoldeb. Fodd bynnag, credwn yn gryf fod angen sicrhau fod y gweithlu addysg ehangach yn ymwybodol o anghenion lleferydd, cyfathrebu ac iaith ac yn medru adnabod a chefnogi anghenion plant a phobl ifanc yn y maes hwn.

Credwn fod angen y camau dilynol i sicrhau y gall staff addysgu addasu eu rhyngweithio a'u haddysgu i gefnogi dysgwyr gydag anghenion lleferydd, cyfathrebu ac iaith. Mae'r camau hyn yn

hanfodol oherwydd mynychder anghenion lleferydd, cyfathrebu ac iaith ymysg grwpiau agored i niwed a'r effaith bosibl os na chaiff anghenion eu dynodi a/neu eu cefnogi.

- hyfforddiant ar gyfer athrawon newydd ac fel datblygiad proffesiynol parhaus ar gyfer aelodau presennol o staff ar sut i gefnogi sgiliau iaith, lleferydd a chyfathrebu, a sut i adnabod a chefnogi anghenion lleferydd, cyfathrebu ac iaith.
- ffocws ar sicrhau y gall staff cymorth gynorthwyo athrawon wrth ddarparu gwasanaethau cyffredinol a gwasanaethau wedi eu targedu i gefnogi datblygiad iaith mewn ysgolion – elfen allweddol o'r cwricwlwm.
- hyfforddiant ar gyfer arolygwyr Estyn i werthuso effaith addysg llafaredd mewn ysgolion, gan adeiladau ar gamau cadarnhaol ymlaen a gymerwyd yng nghyswllt hyfforddiant ar gyfer Arolygiaeth Gofal Plant Cymru ac arolygwyr Estyn yng nghyswllt lleferydd, iaith a chyfathrebu mewn lleoliadau blynyddoedd cynnar.

Gwybodaeth bellach

Gobeithiwn y bydd y papur hwn yn ddefnyddiol wrth gefnogi'r drafodaeth. Byddem yn hapus i roi gwybodaeth bellach pe byddai hynny o fudd. Mae ein manylion cyswllt isod.

Dr. Caroline Walters, Rheolwr Materion Allanol (Cymru), Coleg Brenhinol Therapyddion Lleferydd ac Iaith

caroline.walters@rcslt.org